

Tegneskolen 200 år – lærere, elever og lokalisering de første 100 år: En kompilasjon av dagens viten

Mathilde Sprovin

KUNSTHØGSKOLEN I OSLO
OSLO NATIONAL ACADEMY OF THE ARTS

TEGNESKOLEN 200 ÅR – lærere, elever og lokalisering de første 100 år.

En kompilasjon av dagens viten

Da Kunsthøyskolen i Oslo ble etablert i 1996 ble to av landets viktigste institusjoner for utdanning av kunstnere slått sammen: Statens kunstakademi og Statens håndverks- og kunstindustriskole. Kunstakademiet ble opprettet i 1909 og markerte sitt 100-årsjubileum i 2009, blant annet med en utstilling på Museet for Samtidskunst og bokutgivelsen *AKADEMIET, Kunstakademiet i Oslo 1909-2009* (Markussen 2009). Det nærmer seg nå jubileum for Statens håndverks- og kunstindustriskole som ble opprettet i 1818, da under navnet «Den foreløbige Tegneskole». Som del av arbeidet med Tegneskolens 200-årsjubileum vil jeg i denne artikkelen gi en introduksjon og innblikk i forholdene rundt opprettelsen av skolen og lokaliseringen av undervisningen fra oppstart og frem til Tegneskolen flyttet inn i den nye skolebygningen i Ullevålsveien i 1904.

Tegneskolen ble grunnlagt for å gi landets håndverkere en formell opplæring. Det var imidlertid planer om at skolen skulle bli et norsk kunstakademi. Fra grunnleggelsen av var det derfor elevplasser også for de som søkte en kunstnerisk utdanning, og blant skolens lærere stod tanken om et kunstakademi sterkt. Interessesetningene mellom de som ønsket Tegneskolen som en kunstinstitusjon eller de som så på opplæring av håndverkerne som undervisningens hovedoppgave, har preget skolens historie i stor grad. For å belyse dette vil artikkelen gi en presentasjon av de første ti års lærere og elevkull, samt undervisningen slik denne ble vedtatt og reformert i løpet av 1800-tallet.

Tegneskolen – et nasjonalt prosjekt

Da Norge fikk sin selvstendighet fra Danmark i 1814 var vi et lite og fattig land i Europas utkant. Christiania ble valgt som landets hovedstad og var som en småby å regne uten de offentlige byggverk som var en hovedstad verdig. København hadde vært det dansknorske rikets sentrum og bygninger for statsadministrasjon, nasjonale institusjoner og kongebolig var lokalisert der. For Christiania var det derfor en viktig oppgave å oppføre slike bygg. I løpet av 1800-tallet ble det så reist bygninger som Norges Bank, Oslo Børs, Universitet, Slottet og Stortinget. Norge ville vise seg frem som en selvstendig og moderne nasjon, men også med særegne tradisjoner som gikk tilbake i historien. Som del av dette ble de norske håndverkertradisjonene viktige satsningsfelt, og det ble raskt et uttalt ønske om å opprette en

nasjonal institusjon som kunne tilby grunnleggende tegneundervisning til kunstnere, arkitekter og håndverkere.

Forløperne til Tegneskolen - den første tegneundervisning i Norge

Tegneskolen ble opprettet i 1818. Fram til da var det gitt undervisning i tegning ved Krigsskolen i Christiania, som åpnet i 1751, og ved Bergseminaret på Kongsberg, som var i drift fra 1757. På Kongsberg ble elevene stilt ovenfor arkitektoniske oppgaver og det ble undervist i tegning og bygningskunst. Krigsskolen er en utdanningsinstitusjon som vi i dagens samfunn i liten grad forbinder med kunstundervisning. Tiden var imidlertid en annen og på 1700-tallet ble det undervist i tegning der målet var å gi elevene en allsidig kunstnerisk utdanning. I tillegg til befestningskunsten, ble det derfor gitt undervisning i borgerlig arkitektur, ornamenttegning og landskapsmaleri.¹

I tillegg til disse to skolene var det på 1700-tallet mulig å få kunstundervisning hos etablerte kunstnere som ga private timer mot betaling. I Bergen ble det gjort spede forsøk på å etablere kunstscole, en form for kunstakademi, da det i 1772 ble opprettet «Det harmoniske akademis tegneskole». Her ble det tilbudt undervisning til håndverkere og andre mer kunstinteresserte borgere. Allerede i 1786 måtte imidlertid skolen legges ned og først i 1824 fikk Bergen egen tegneskole.²

Initiativet

Den sterke nasjonalfølelsen på begynnelsen av 1800-tallet førte blant annet til stiftelsen av «Selskabet for Norges Vel» i 1809. Grosserer og borgerkaptein Ludvig Mariboer var medlem av selskapet og i juni 1810 foreslo han at det skulle opprettes fire tegneskoler i Norge. Selv tilbød han et årlig bidrag til en slik skole i Christiania. Etter Mariboers forslag skulle skolen særlig være beregnet for håndverkere, men mot betaling kunne også andre få undervisning ved skolen. I januar 1812 ble Mariboers kunstscole startet opp, men skolen fikk en kort levetid og allerede i oktober 1814 ble den lagt ned. Mariboers kunstscole var imidlertid viktig for fremtiden da kravet om en forbedret håndverkerutdanning var reist. Det var ønske om å sikre kvaliteten på det norske håndverket.

---

¹ Solhjell, Norsk kulturpolitikk 1814-2014, bind I, s. 32-34.

² Parmann, s. 24-25.

Initiativet til en egen håndverker- og kunstutdannelse ble bragt videre av generalmajor Benoni Aubert, bergråd Christian Collett, brigadeauditor og arkitekt Hans Ditlev Frantz Linstow og kaptein og portrettmaler Jacob Munch. Alle var del av fagmiljøene som i siste halvdel av 1700-tallet ga tegneundervisning. Generalmajor Benoni Aubert (1768-1832) var opprinnelig dansk, men virket i Norge som ingeniøroffiser. Fra 1810 var han direktør for landets militære oppmåling, generalmajor fra 1818, og sjef for Krigsskolen 1821-23. Bergråd Christian Collett (1771-1833) var utdannet ved Kongsberg bergseminar. I sitt yrkesliv virket han som bergråd, bygningskyndig og arkitekt. Brigadeauditor Hans Ditlev Frantz Linstow (1787-1851) hadde studert tegning, maling, og trolig arkitektur, ved kunstakademiet i København. Deretter studerte han bergvesen og teknologi ved Bergseminaret på Kongsberg. I tillegg tok han ingeniøroffisersutdannelse, men gikk ikke opp til eksamen grunnet sykdom. Linstow skulle senere bli en av de første lærere ved Tegneskolen og fikk i 1823 ansvaret for oppførelsen av det kongelige slott i Christiania under tittelen «slottsbyggningsintendant». Kaptein Jacob Munch (1776-1839) var i utgangspunktet ingeniørutdannet, blant annet fra Krigsskolen i Christiania. Sin kunstneriske utdannelse hadde han fra akademiet i København der han var student i 2. frihåndsklasse, gipsklassen og modellklassen. Kaptein Munch virket som offiser og portrettmaler.

Ill.1-4: Benoni Aubert

Christian Collett

H. D. F. Linstow

Jacob Munch

26. april 1818 sendte disse fire herrene, illustrasjon 1-4, forslag til kirke- og undervisningsdepartementet om å opprette kunstskole i Christiania: *Alt længe har man her i Landet følt Savnet af en offentlig Tegneskole, hvori ikke allene de som agte at danne sig til Kunstnere, men ogsaa Haandværkere og Fabrikanter, kunne have Leilighed til at erhverve sig den for dem høist nødvendige Færdighed i Tegning. Erfaring har viist, hvilken gavnlige Indflydelse offentlige Kunstskoler, der hvor de ere oprettede, have havt ikke allene til at*

*fremme de frie Kunstner, til hvis Dyrkelse de bane Vei for de som føle Kald dertil, men ogsaa paa Haandværkernes og de mekaniske Kunsters Opkomst.*³

Ill.5: Rådhusgaten 9

Forslaget om opprettelse av en offentlig tegneskole ble godt mottatt og den 10. oktober 1818 vedtok departementet, ved kongelig resolusjon, opprettelse av «Den foreløbige Tegneskole». På den tiden trådte Stortinget sammen hvert tredje år og ved å vedta en midlertidighet for Tegneskolen ga man seg mulighet til at beslutningen kunne etterprøves.

Skolen fikk sitt første lokale i sjøkommissær

Hettings gård i Rådhusgaten 9, illustrasjon 5, den samme bygningen som krigsskolen hadde eid og benyttet fra 1752 til 1803. 1. juli 1821 utløp fristen for Den foreløbige Tegneskole. Stortinget trådte sammen 7. oktober 1822 og vedtok skolens eksistens på permanent basis. Skolens navn var: «Den Kongelige Tegne- og Kunstscole i Christiania».

Akademitanken

Undervisningen ved Tegneskolen skulle gi et estetisk grunnlag til landets håndverkere, arkitekter, kobberstikkere, malere og billedhuggere. Skolens vedtekter ble fastlagt av Kirke- og undervisningsdepartementet i 1822. I første ledd het det:

Skolens Bestemmelse er:

*Ved Undervisning i Tegning og Modellering, samt ved Foredrag af Matematikens Elementer m.v., at bidrage til Haandverkeres Dannelse, hvornæst tillige de, som agte at blive Kunstnere, gives Leilighed til at erhver sig Færdighed i Tegning.*⁴

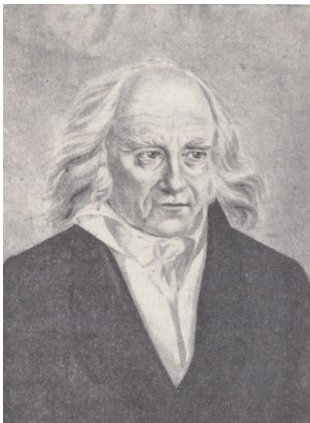
Til tross for at kunstnerne kun skulle *gives Leilighed til at erhver sig Færdighed i Tegning* var det fra initiativtakerne planer om å lede den norske kunstutdannelsen inn i tradisjonen fra de europeiske kunstakademier. I det tidlige lærerkollegiet hadde flere av lærerne en klassisk akademiutdanning, kaptein Munch og arkitekt Linstow, kobberstikker Grosch og maleren Flintoe, for å nevne noen. For disse var det et uttalt ønske om et kunstakademi som endelig mål for Tegneskolen. Ved å studere undervisningsplanene for skolen reflekteres denne

³ Krogvig, s. 31.

⁴ Solhjell, Norsk kulturpolitikk 1814-2014, bind I, s. 179.

tvetydigheten blant annet ved at tegneundervisningen både var konsentrert om klassiske skulpturer, søyleordener og kapiteler, samtidig som man underviste i norske håndverk- og byggetradisjoner. De mange intensjoner bak skolens grunnleggelse og sterke personlige agendaer fra kretsen rundt Tegneskolen og lærerkollegiet, må alle regnes som årsaker til at skolens mål aldri ble klart definert. Var det en håndverksskole eller en kunstscole man hadde opprettet?

De første lærerne og undervisningsplanene

Ill.6:
H. A. Grosch

Da Den foreløbige Tegneskolen ble opprettet, fikk kaptein Jacob Munch og kobberstikker Heinrich August Grosch (1763-1843), illustrasjon 6, tilbud om lærerstilling. I likhet med kaptein Munch hadde også kobberstikker Grosch sin kunstutdannelse fra akademiet i København. Undervisningen ved Tegneskolen ble gitt som kveldsundervisning og var organisert i tre hovedavdelinger:

1. *Elementærafdeling: I denne afdeling gives Underviisning i de første Begyndelsesgrunde af tegnekunsten. Lærlingerne tegne efter Haandtegninger eller Kobberstik. Efter erhvers Evne og Færdighed forelægges dem fra de enkelte Dele af det menneskelige Legeme Sættninger af flere, indtil den hele menneskelige Figur. Kun tvende Methoder anvendes; enten Stumpering med sort og hvidt Kridt paa graa Grund, eller paa hvid Grund med sort eller rødt Kridt.*
- 2. *Afdeling, Skolen for Frihaandstegning.*
  - a. *Gips eller Antik-Classen,*
Hvori Lærlingerne tegne efter Billedhuggerarbeide, enten af Figurer eller Buster.
  - b. *Modelclassen*
Hvori tegnes efter levende Model. I disse tvende Classer kunne de som ønske blive underviist i Modellering.
- 3. *Afdeling, Skolen for Bygningstegning.*
  - a. *Første Bygningsklasse,*
hvori gives Underviisning i Constructionen af Søileordenerne samt enkelte Dele af Bygninger, saavel som i Tegning af Bygningsornamenter og Maskiner efter Tegninger.

b. Anden Bygningsklasse,
hvori gives Underviisning i Composition og Anordningen af Bygninger, og
Maaden at construere Oprids, Profiler og Grundtegninger. I denne Classe
underviises ogsaa i Modellering after ornamenters og Capitælers samt
Maskintegning efter Model.⁵

I 1820 ble maleren Johannes Flintoe (1787-1870), illustrasjon 7, ansatt som lærer ved Tegneskolen. Han ble ved sin lærergjerning fram til 1851, da han flyttet til København grunnet sin reumatisme. Flintoe var utdannet ved akademiet i København og hadde etablert

Ill.7: Johannes Flintoe

seg som landskaps- portrett- og dekorasjonsmaler. Han var kjent som en streng og vrang personlighet som kom på kant med de fleste av sine kolleger, men ble av sine elever skildret som en dypt dedikert lærer. Illustrerende er den unge Hans Fredrik Gude (1825-1903) som 12 år gammel mottok undervisning hos Flintoe:

Da far og jeg vovet oss inn i løvens hule, så vi en mann for oss hvis ytre kunne skremme de fleste. Han hadde et par åpne store øyne, hvori de brune iris svømte fritt. Til det gjennomborede blikk, svarte også uttrykket i hans ansikt; man kunne ikke tenke sig han smile, og det har jeg da heller aldri sett ham gjøre. Merkelig nok ville han at jeg skulle komme til ham søndagsformiddagene, og slik ble det da. Han hadde en ungtarsleilighet i Riddervoldsgate, (...) Der satt jeg da ved et lite vindu et par timer om søndagene, mens Flintoe i sin lange slobrok og med merskumspipen i munnen vandret opp og ned i sitt bur, i den første tiden stum, men litt efter litt fikk han fortrolighet med den 12 år gamle gutt, (...) Han var en kunstnernatur, og jeg skylder han vesentlig, at jeg så tidlig fikk en viss sans for formskjønnhet.⁶

Johannes Flintoe var en sentral lærerskikkelse ved Tegneskolen og en av forkjemperne for akademitanken. Høsten 1835 gjennomførte han en studiereise til København, blant annet for å

⁵ Solhjell, *Norsk kulturpolitikk 1814-2014, bind I*, s. 135.

⁶ Parmann, s. 155.

besøke akademiet der. Som ledd i undervisningen tok han om somrene med malerstudentene for studier på høyfjellsturer til Vestlandet.

Brigadeauditør og arkitekt Linstow ble ansatt som lærer ved Tegneskolen i 1822. I 1823 fikk han i tillegg oppdraget som slottsarkitekt. I 1830-årene holdt Linstow praktiske og teoretiske kurs for slottets håndverkere, også skolens elever hadde mulighet til å delta. Innredningen og dekorasjonsarbeidene på slottet fikk stor betydning for landets håndverkere, og hadde direkte sammenheng med hva som ble tilstrebet på

Tegneskolen. Linstow var en sentral skikkelse med mange forbindelser. Illustrerende er at den danske arkitekten Johan Henrik Nebelong (1817-1871) som var Linstows assistent på slottet, senere ble ansatt som lærer ved Tegneskolen. Johannes Flintoe, som allerede var ansatt ved skolen, fikk oppdraget med å dekorere fugleværelset på slottet.

Ill.8: Fugleværelset, 1839-41

Klasseinndelingen og undervisningen som ble vedtatt ved reglementet i 1822, ble stående i mange år. Det ble gjennomført noen små endringer i 1834 og 1841, men i hovedsak forble undervisningen som de første undervisningsplanene fram til 1869, året det ble gjennomført store reformer. Undervisningsplanen fra 1822 var en videreføring av planen fra 1818 og fastsatte at det skulle gis undervisning i tre hovedavdelinger: *Elementair-Undervisning*, *Constructions-Tegning* og en høyere avdeling for *Frihaands-Tegning og Modellering*.

I 1822 bestod Elementair-Undervisningen av en klasse; *Elementair-Classen*. Undervisningen ble ledet av kobberstikker Grosch og her skulle *det uden Særdeles Hensyn til nogen særskilt Green af Kunsten, gives Underviisning i de første Begyndelsesgrunde til Frihaands-Tegning, for at øve Lærlingernes Haand, at vænne deres Øie til at bedømme Forhold, og at denne deres Smag for smukke Former, forinden de gaae over i de Classer, i hvilke de tegne med nærmere Hensyn til deres forskjellige Bestemmelse.*⁷

Avdeling for *Constructions-Tegning* bestod av tre klasser:

---

⁷ Parmann, s. 107.

Bygnings-Classen: Arkitekt Linstow var klassens lærer og her øves først de nye indkomne Elever i *Constructions-Tegning i Almindelighed, ved at veiledes i Brugen af det matematiske Bestik, Lineal og Vinkelhage, og dernæst ved at tegne og inddele de vigtigste plane Figurer og Legemer baade i Omrids og skyggede. Derfra skeer Overgangen til de første Grunde i Perspective-Tegning, hvorefter Lærlingerne øves i Profilering og Sættning af Listverk og Gesimsers.*⁸

Ornament- og konstruktionsklassen: Klassen ble ledet av maleren Flintoe. I tillegg til undervisning i grunnleggende konstruksjonstegning, tilsvarende Bygnings-Classen, ble det gitt undervisning i *Ornamenters og Forsiringers Tegning, fremdeles i Sættning og Profilering af Listverk, og i Valget af passende Former for Meubel-Arbeide, i Constructionen af de forskjellige Arter af Laase og Beslag, samt af Gitterverker og Gelændere. Ligeledes tegnes Vaser, Skaaler, Candelabrer og deslige, som Øvelser for Guldsmede og Gyrtlere.*⁹

Berg- og Fabrik-Classen: Undervisningen ble ledet av kaptein Munch. Undervisningen skulle gi kunnskap i *de Arter af Tegning, som fordres af dem, som ved Vort Norske Frederiks Universitet underkaste sig den anordnede Berg-Examen, ved hvilken Leilighed tillige Fabrikanter, Agerbrugere, Møllebyggere, Instrumentmagere, Uhrmagere og andre Mechanici kunne erhverve sig Færdighed i den for dem nødvendige Tegning.*¹⁰

Den høyere avdeling av frihandstegning ble også ledet av kaptein Munch og bestod av kun en klasse; *Gipsmodel-Classen.* Her skulle det øves i *Tegning efter Modeller af Menneskelige Figurer eller enkelte dele deraf, samt af Ornamenters i Basrelief, fornemmelig efter Antikke Mønstre. Tillige erholde de, som ønske det, Underviisning i Modellering.*¹¹

«2. generasjons lærere»

I behandlingen av lærerkollegiet innen kunstundervisningen ved Tegneskolen er det naturlig å gruppere lærerne i «generasjoner». Jacob Munch, Heinrich August Grosch, Johannes Flintoe og Hans Ditlev Frantz Linstow ble alle ansatt ved skolens spede begynnelse, og de sluttet som lærere omkring 1840. Det var da duket for neste generasjon lærere. I 1840 ble den danske arkitekten Johan Henrik Nebelong ansatt som lærer ved Tegneskolen.

---

⁸ Ibid.

⁹ Parmann: s. 108.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Parmann: s. 109.

Ill. 10: Arkitekt C. H. Grosch

Nebelong var utdannet i København, blant annet ved Det Kongelige Kunstakademi i 1833-39. I 1840 ble han hentet til Christiania som Linstows assistent til utsmykning og innredning av slottet.

Arkitekt Christian Heinrich Grosch (1801-1865), illustrasjon 10, var sønn av kobberstikker Grosch, og utdannet ved kunstakademiet i København. Arkitekt Grosch fikk stillingen som Stadtskonduktør i Christiania i 1833, og regnes som en

av hovedstadens store arkitekter. Grosch tegnet blant annet Christiania Børs (1826-30), Norges Bank (1826-30), Christiania teater (1835-37), Universitetet (1838-54), Basarhallene (1840-59) og Brannvakta (1854-56) ved Vår Frelses Kirke. Grosch begynte som foredragsholder ved Tegneskolen i 1824 og fikk stillingen som lærer i Maskin- og Berg-Classen etter kaptein Munchs død i 1839. Maskin- og Berg-Classen ble opprettet ved en mindre undervisningsreform i 1841 og var en videreføring av den tidligere Berg- og Fabrik-Classen. Ansettelsen av arkitekt Grosch medførte store konflikter i skolens direksjon. Arkitekt Linstow lå i stadig konkurranse med Grosch om arkitektoppdrag i hovedstaden, og det var den yngre Grosch som gikk seirende ut. Trolig var dette bakgrunnen for at Linstow satte seg sterkt imot ansettelsen av Grosch, og forlot skolen i protest da Grosch fikk fast ansettelse.

Ill. 9: Oscarshall 1847-52, arkitekt: J. H. Nebelong

Joachim Frich (1810-1858), illustrasjon 11, er også å regne blant de lærere med kunstnerisk utdannelse som ble ansatt omkring 1840. Frich var utdannet ved kunstakademiet i København

og ved akademiet i Dresden hos professor J. C. Dahl, Norges store landskapsmaler på 1800-tallet. Frichs hovedverk regnes som dekorasjonene på Oscarshall på Bygdøy, en bygning som for øvrig ble tegnet av hans kollega arkitekt Nebelong og oppført 1847-1852. Joachim Frich overtok som lærer i Elementair-Classen etter kobberstikker Grosch i 1841.

Ill.11: Portrett av Joachim Frich utført av A. Tidemand

Sterke lærere – engasjement og gratisarbeid

Norge var et lite land og mange av de første lærerkrefter ved Tegneskolen var også ledende kunstnere i tiden og utviste et stort samfunnsengasjement som gikk ut over lærergjerningen. Arbeidene med slottet som engasjerte så mange av skolens lærere, er allerede nevnt. Et annet område der skolens kompetanse ble benyttet var som estetisk og bygningsteknisk konsulent ved oppføring av offentlige bygg, da særlig skolebygg og kirker. Det var store og mange byggeoppgaver og for å forenkle arbeidsmengden ba Kirkedepartementet arkitekt Linstow om å utarbeide typetegninger for kirkebygg for landet. Disse utkom i 1829 under tittelen *Udkast til Kirkebygninger paa Landet i Norge, til Veiledning for de Kirke-Eiere som uden Architects Hjælp ville opføre Kirker*. Skolens styre ble også benyttet for å godkjenne planer for restaurering av eldre bygg som man anså verneverdige, en rolle som siden ble overtatt av Riksantikvaren som ble opprettet i 1912.¹²

Den viktigste offentlige oppgave som ble tillagt Tegneskolens bestyrelse var å opprette og lede Nationalmuseet (Nasjonalgalleriet) i 1837. Disse to institusjonene var nært knyttet til hverandre, blant annet ved at skolens direksjon også fungerte som museets styre. Tegneskolen og Nasjonalgalleriet holdt sammen til 1868, da museet ble skilt ut som egen institusjon. Ut fra kretsen rundt skolen ble også Christiania Kunstforening etablert i 1836. Og i 1844 ble «Forening til Norske Fortidsminnesmerkeres Bevaring» (Fortidsminneforeningen) stiftet. Initiativet til dette sprang også ut fra Tegneskolens krets og Frich, Nebelong og Flintoe ble valgt inn i Fortidsminneforeningens styre. Professor J. C. Dahl ble foreningens første æresmedlem.¹³

Elevmassen

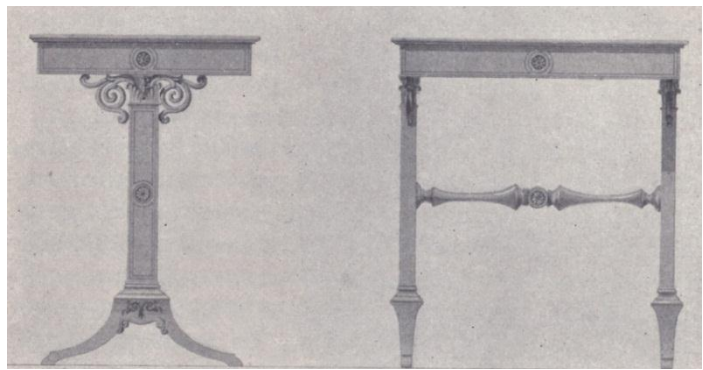
Kongelig resolusjon av 11. mai 1813 forlangte tegneprøve av dem som ville bli håndverksmestere i Christiania. Resolusjonen ble gjort gjeldende ved opprettelsen av Tegneskolen i 1818 og var et nødvendig grunnlag for å heve kvaliteten på den norske håndverkerstanden. I 1839 ble dette ytterligere styrket med ny Håndverkerlov som påbød at nye svenner og mestere skulle fremlegge bevis på tegneferdigheter, se illustrasjon 12, så fremt det fantes en offentlig tegneskole på stedet. Blant skolens første elevkull var det stor overvekt

---

¹² Parmann, s. 156-158.

¹³ Solhjell, Norsk kulturpolitikk 1814-2014, bind I, s. 185-214.

av håndverkerlæringer, rene kunstelever var i mindretall. Det er illustrerende at ved utgangen av 1834 hadde skolen til sammen hatt 1077 elever, 919 av disse var håndverkere.¹⁴

Ill.12: Svennetegning fra Tegneskolen, 1836

Elevmassen øker – håndverkerlæringer

Industrialiseringen begynte for alvor å gjøre seg gjeldende i siste halvdel av 1800-tallet, og det var stor etterspørsel etter arbeidstakere med teknisk kompetanse. I 1850-årene økte presset på elevplasser som ga kunnskaper innen moderne teknologi, industri og arkitektur. For å imøtekomme tidens krav til teknisk undervisning ble omfattende reformer ved Tegneskolen vedtatt i 1869. Skolen ble nå inndelt i følgende klasser:

- Elementærklassen
- Konstruksjonsklassen
- Frihåndsklassen
- Bygningsklassen
- Håndverksklassen
- Maskinklassen.¹⁵

Reformen var i realiteten en vingeklipping av Tegneskolen som utdannelseinstitusjon for kunstnere. Da det imidlertid så som mørkest ut for akademitanken, inntraff en uventet endring i elevmassen som skulle bli avgjørende for skolens videre utvikling som kunsthøgskole.

Kunstnerne kommer

I 1869 ble kunstneren og skulptøren Julius Middelthun (1820-1886) ansatt som tegnelærer i Frihåndsklassen og modellering. Han ble i lærergjerningen i 17 år fram til sin død i 1886. Allerede høsten 1869 begynte en rekke kunstneriske begavelser å strømme til skolen: Eilif Petersen, Chr. Skredsvig, Wilhelm Peters og Axel Heder. Christian Krohg var innom skolen i 1871, Erik Werenskiold i 1874, sammen med Theodor Kittelsen. Blant Middelthuns billedhuggerelver i 1870-årene finner vi Søren Lexow-Hansen, Stephan Sindig, Mathias Skeibrok og Louis Moe. I 1880-årene finner vi Anders Svor og Jo Visdal, og blant malerne

¹⁴ Parmann, s. 71.

¹⁵ Solhjell, Norsk kulturpolitikk 1814-2014, bind I, s. 19.

Edvard Munch, Gustav Wentzel, Jørgen Sørensen, August Eiebakke, Johan Nordhagen og Halfdan Strøm.

Julius Middelthun var utdannet ved akademiet i København. Middelthun ble raskt en av lærerne ved Tegneskolen som kjempet for å gi kunstnerne plass i undervisningen. En kunstnerisk utdanning var en forutsetning for håndverkets plass i konkurransen med de masseproduserte industriproduktene hevdet han – håndverket og kunsten måtte vokse fra samme rot skulle den overleve industrialiseringen. Middelthun støttet med dette del av en uttalt tendens i tiden ledet av den engelske arts and craft-bevegelsen.

Private malerskoler

Til tross for tilstrømmingen av kunstnere til Tegneskolen led kunstundervisningen og akademitanken under den stadige tilretteleggingen for de tekniske fag. Undervisning av håndverkerne kom i første, og av kunstnerne, i annen rekke. Slik hadde det vært siden skolens grunnleggelse og den industrielle utvikling som preget samfunnet forsterket tendensen. Et hjertesukk fra Johannes Flintoe er illustrerende da han hevdet at Tegneskolen druknet i kjemi, fysikk, matematikk og maskinlære.¹⁶ Julius Middelthun skapte med sin undervisning i Elementærklassen og modellering et tilbud for kunststudenter ved Tegneskolen. Her var de fleste norske kunstnere innom, men de måtte dra utenlands for videre studier. Undervisningen var ikke tilstrekkelig og i siste halvdel av 1800-tallet oppstod flere institusjoner som, uavhengig av Tegneskolen, tilbød undervisning til kunstnerne.

Et eksempel på dette er maleren Johan Fredrik Eckersberg privat malerskole i Christiania som startet i 1859. Skolen ble opprettet med anbefaling fra Tegneskolens direksjon da denne uttalte at Eckersbergs skole er en *særdeles gavnlige Foranstaltning, hvorved Haandværkere og vordende Kunstnere gives Anledning til videre Uddannelse*.¹⁷ I denne uttalelsen lå også en selverkjennelse hos skolens ledelse om at egen utdanning ikke var tilstrekkelig for å gi en høyere kunstnerutdanning. Driften av Eckersbergs skole ble overtatt av Morten Müller og Knut Bergslien. Müller trakk seg etter få år og skolen ble drevet videre som «Knut Bergsliens Malerskole» fram til 1908 da Bergslien døde.

---

¹⁶ Parmann, s. 202.

¹⁷ Solhjell, *Norsk kulturpolitikk 1814-2014, bind II*, s. 16.

På slutten av 1870-tallet leide Bergslisens malerskole seg inn i Centralgården i Grensen, som også gikk under navnet «Pultosten». Gården var oppført i 1875 og hele loftetasjen var innredet til ateliéer med store overlysvinduer. I tillegg til Bergslisens malerskole var det flere kunstnere som leide seg inn i lokalene og omkring 1880 oppstod et rikt kunstnermiljø med utgangspunkt i Pultosten. Her kan blant annet nevnes Edvard Munch, Asta Nørregaard, Halfdan Strøm, Jørgen Sørensen og Thorvald Torgersen. Da Christian Krohg vendte tilbake fra Paris og hadde et opphold i Kristiania på begynnelsen av 1880-årene, ga han gratis veiledning til denne gruppen med unge kunstnere. Flere av kunstnerne fra miljøet rundt Pultosten var også sentrale da Akademi for Malere og Billedhuggere (Statens kunstakademi) ble opprettet i 1909. Halfdan Strøm og Christian Krohg ble ansatt som akademiets første professorer sammen med billedhugger Gunnar Utsond.

Reformering av Tegneskolens kunstundervisning – opprettelsen av Kunstindustrimuseet

Julius Middelthuns arbeid for kunstundervisning ved Tegneskolen ble styrket da arkitekt Herman Major Schirmer (1845-1913), illustrasjon 13, ble ansatt som lærer i bygningsklassen i 1873. Major Schirmer hadde begynt sine arkitektstudier hos sin far arkitekt Heinrich Ernst Schirmer og siden fortsatt ved akademiet i Dresden. En viktig del av Major Schirmers undervisning ved Tegneskolen var årlige turer der studentene ble kjent med og studerte den norske bygningskulturen. Dette resultaterte i en rekke oppmålingstegninger av middelalderkirker og gårdsanlegg. Disse studiene la i hovedtrekk grunnlag for at en hel generasjon av norske arkitekter ble sterkt influert av den nasjonale trearkitektur. Major Schirmer var i tillegg til sin lærergjerning aktiv i Forening til Norske Fortidsminnesmerkeres Bevaring. Da han tredde ut av sin stilling ved Tegneskolen i 1912, ble han ansatt som Norges første riksantikvar. En stilling han dessverre virket i kort tid da han døde allerede i 1913.

Ill.13: Major Schirmer med studenter på oppmåling, 1899

Major Schirmer ble ved ansettelsen ved Tegneskolen en våpendrager for Julius Middelthun og gikk raskt i gang med å gjenopplive drømmen om et kunstakademi. Skolens bestyrelse hadde allerede i 1871 ytret ønske om å gi kunsten plass på linje med håndverket. Samme år som

Schirmer ble ansatt, i 1873, utarbeidet han på eget initiativ et utkast til reorganisering av skolen. Trolig har dette vært kjent i de rette kretser og var med på å berede grunnen for et stortingsvedtak fra 1875 om å utrede hvorvidt Tegneskolen kunne utvides til en Kunst- og Tegneskole.

Som en følge av stortingsvedtaket i 1875, oppnevnte Kongen en komite som skulle fremkomme med forslag om utvidelse av Tegneskolen til en Kunst- og håndverksskole. I kommisjonen satt Hans Gude, professor ved akademiet i Dresden, og Lorentz Dietrichson, som var professor i kunsthistorie ved Universitet i Christiania. I tillegg var maleren Peter Nicolai Arbo, billedhugger Julius Middelthun, byggmester Binneballe, dr. Guldberg og arkitekt Herman Major Schirmer medlem. Kommisjonen gjennomførte studierreiser til kunst- og håndverksskoler rundt om i Europa. I sin endelige innstilling foreslo kommisjonen å dele Tegneskolen i to hovedavdelinger: 1) forbredelsesskolen og 2) fagskolen, der fagskolen skulle tilby undervisning i maleri, billedhugger og arkitekturstudie. Ved siden av dette var det forslag om at skolen skulle ha tilknyttet et bibliotek, en gipssamling og en kunsthåndverksamling.¹⁸

Kommisjonens innstilling medførte i første omgang små endringer. Innstillingen skulle imidlertid raskt få konsekvenser både for Tegneskolens undervisning og for opprettelsen av et eget kunsthåndverksmuseum. Til tross for lave bevilgninger fra Stortinget opprettholdt Tegneskolens bestyrelse kommisjonens forslag om en to-delning av skolen med en forbredelsesskole og en fagskole. Forberedelsesskolen skulle ha fem klasser med aftenundervisning:

- 1ste Elementærklasse med to parallelklasser
- 2den Elementærklasse med to parallelklasser
- Konstruksjonsklassen med to parallelklasser
- Ornammentklassen (ny)
- Figuklassen

Fagskolen skulle ha syv klasser fordelt på aften- og dagundervisning:

- Landskapsmalerklassen (ny)
- Figurmalerklassen (ny)
- Billedhuggerklassen (ny)

---

¹⁸ Parmann, s. 214-220.

- Kunsthåndverksklassen (ny)
- Dekorasjonsmalerklassen (ny)
- Håndverksklassen
- Bygningsklassen.

Etter få år, i 1883, ble skolens forslag i hovedsak godkjent av departementet, men da uten de tre kunstklassene; Landskabmalerklassen, Figurmalerklassen og Billedhuggerklassen. Dette markerte også starten på økte ressurser til Tegneskolen og i 1889 ble det bevilget penger til å sette i gang regulær dagundervisning i samtlige fag, bortsett fra modellering.¹⁹

Kommisjonens oppfordring om egen samling med kunsthåndverk fikk også raskt konsekvenser og var en viktig forutsetning for opprettelsen av «Kunstindustrimuseet i Kristiania» i 1876. Museet var blant de tidlige kunstindustrimuseene i Europa, og etableringen føyer seg inn i en europeisk tradisjon der opprettelsen av «South Kensington Museum» i 1852 (senere «Victoria and Albert Museum») var startskuddet for denne typen museer.

Kunstindustrimuseet var de første årene lokalisert i to rom i Centralgården i Lille Grensen. I 1879 flyttet museet til Nedre Slottsgate 7 og i 1882 ble det reist et nytt bygg som skulle huse både Kunstindustrimuseet og Kunstforeningen på hjørnet av Pilestredet og Universitetsgaten. Bygningen ble oppført etter tegninger av arkitekt Wilhelm von Hanno. Museumsbygningen viste seg imidlertid etter få år å være for liten. Samtidig så man behov for en samlokalisering av Tegneskolen og Kunstindustrimuseet slik at de to institusjonene kunne dra nytte av hverandre. I 1896 ble det derfor vedtatt et spleiselag mellom Kristiania kommune og staten om å oppføre en felles bygning på hjørnet St. Olavsgate – Ullevålsveien med plass til både Kunstindustrimuseet og Statens håndverks- og Kunstindustriskole.

Lokalene - Ny skolebygning

Tegneskolen flyttet fra Hettings gård i Rådhusgaten til lokaler i Theatergaten 1 i 1843. Her ble skolen fram til 1866 da den flyttet inn i felles lokaler sammen med Nasjonalgalleriet i Hans Dittens gård i Apotekergaten. 15 år senere, i 1881, flyttet Nasjonalgalleriet fra Apotekergaten og inn i den nybygde museumsbygningen på Tullinløkka. Museet rommet både Nasjonalgalleriet og et skulpturmuseum med avstøpninger av antikke kunstverk. Tegneskolen ble værende i Apotekergaten frem til skolen flyttet inn i nye lokaler i Ullevålsveien 5.

---

¹⁹ Solhjell, Norsk kulturpolitikk 1814-2014, bind II, s. 113-115.

Etter vedtaket om samlokalisering i 1896 ble det i 1897 lyst ut en arkitektkonkurranse for Kunstindustrimuseet og Den kgl. Kunst og Haandværksskole. Det kom inn 14 bidrag og arkitekt Adolf Bredo Greve (1871-1931) fikk første premie. Arkitekt Greve var da 26 år gammel, og på grunn av sin unge alder ble han anmodet om å få bistand fra en eldre og mer erfaren arkitekt. Han startet derfor et samarbeid med arkitekt Ingvar Olsen Hjort.

Fellesbygning for Kunstindustrimuseet og Den kgl. Kunst og Haandværksskole ble byggemeldt av arkitekt Greve den 1. november 1899.

Den nye bygningen stod ferdig i 1904, illustrasjon 14, og var et stort kompleks som strakte seg over hele kvartalet med fasader mot Nordahl Bruns gate, Ullevålsveien og St. Olavs gate. Skolen hadde bygningsfløyene med fasade mot Ullevålsveien og Nordahl Bruns gate. Museet hadde fasade mot St. Olavs gate med et markant inngangsparti med brede trapper og dobbeltdører i eik.

Bygningskomplekset utgjorde et dobbelt karrèanlegg med to gårdsrom.

Bygningen var utformet i nybarokk stil med innslag av jugend. Fasaden var i rød tegl, mens sokkel,

vindusomramming og andre

fasadedetaljer var i hugget granitt.

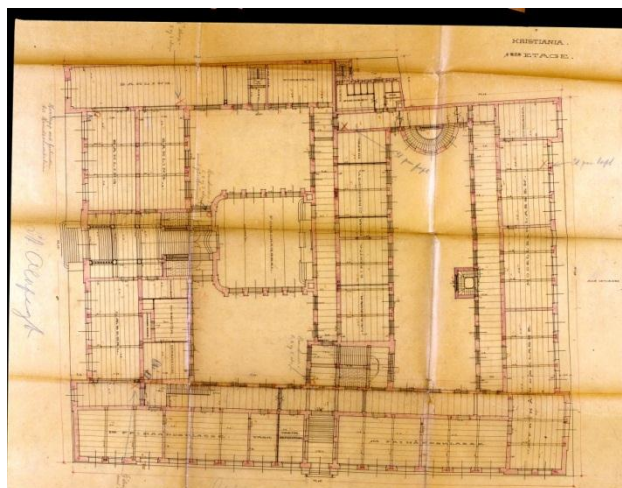
Hjørnene er noe fremskutt og ytterligere markert med tårnmotiv.

Ill.14: Ullevålsveien 5, foto 1904, (funnet på loftet i Ullevålsveien og scannet 2009)

De originale byggetegningene viser et hovedgrep i interiørene med store rom (utstillingssaler og undervisningsrom), utformet med høye vinduer, stor takhøyde og profileringer i gerikter, takbjelker, vindus- og døromramminger. Det fremkommer også en rekke forbindelseslinjer mellom skolen og museet. Foredragssal/storsalen og bibliotek var planlagt som fellesfunksjoner for de to institusjonene. Storsalen ble derfor anlagt i felles gårdsrom mellom skolen og museet. Biblioteket ble lokalisert i skolens østfløy, med direkte tilgang også fra museet. Da museet gjennomgikk ombygning og endringsarbeider på 1930-tallet ble dette ytterligere forsterket med nytt felles-bibliotek i det østre gårdsrom og rom for studiesamlinger og tegnesal for studenter i den nye fjerde etasjen som ble påbygget museumsfløyen.

Samlokaliseringen i fellesbygning må sies vellykket. Tegneskolen hadde et aktivt forhold til museets samlinger i sin undervisning. Dette bekreftes blant annet av en rekke elevarbeider med utgangspunkt i museumsgjenstander, videre var Kunstindustrimuseets mangeårige direktør Thor Kielland (1894-1963) aktiv som foredragsholder for skolens studenter. I

Ill.15: Byggetegning 1899, sign: B. Greve

hvilken grad de to institusjonene hadde nytte av hverandre i de senere år, ligger utenfor denne artikkelens avgrensning. Imidlertid er det en interessant problemstilling i studiet av Tegneskolens utvikling. Sikkert er i hvert fall at skolens historie i stor grad preges av motsetningene mellom å være en skole for kunstnere eller for håndverkere. Et motsetningsforhold som vedvarte gjennom hele 1900-tallet. Kan hende er fraflytningen fra Ullevålsveien og Kunstindustrimuseet til nye lokaler på Seilduksfabrikken, og en samlokalisering med Statens kunstakademi, et nytt kapittel i denne historien.

Ill.16 og 17: Elevarbeider datert 1932 og 1928, begge med påskrift: *Studie fra Kunstindustrimuseet (i Oslo)*

Litteraturliste:

Krogvig, Anders: Fra Den Gamle Tegneskole 1818-1918, Steenske Forlag, Kristiania 1918.

Markussen, Åse: Akademiet – kunstakademiet i Oslo 1909-2009, Aschehoug & Co, Oslo, 2009.

Magnussen, Ragnhild: Historien om et hus, 2004.

Parmann, Øistein: Tegneskolen gjennom 150 år, Bergens Tidende og J. W. Eides Boktrykkeri.

Seip, Elisabeth (red): Chr. H. Grosch – Arkitekten som ga form til det nye Norge, Pax forlag as, Oslo, 2007.

Skeide, Cecilie: Schirmers elever i Gudbrandsdalen: 1898-1912, Lillehammer kunstforening, Lillehammer, 2009.

²⁰Oslo 2005.

Solhjell, Dag: Norsk kulturpolitikk 1814-2014, AiT e-dit AS, utgitt i samarbeid med Unipub AS, Oslo, 2005.

Upublisert materiale:

Tegneskolens årsmeldinger.

Byggetegninger for *Fellesbygning for Kunstindustrimuseet og Den kgl. Kunst og Haandværksskole*, 1899.

Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas: Byggetegninger for forandringsarbeider for Kunstindustrimuseet, 1937.

Illustrasjonsliste:

Ill.1-4: Krogvig, Anders: Fra Den Gamle Tegneskole 1818-1918, s. 32-41.

Ill.5: Ibid s. 49.

Ill.6: Ibid s. 44.

Ill.7: Ibid s.57.

Ill.8: Foto 1926, Wilse, Anders Beer/Oslo Museum.

Ill.9: Foto 1901, Væring, Olaf Martin Peder/Oslo Museum.

Ill.10: Foto 1860-1865 (ca), Oslo Museum.

Ill.11: Foto: Oslo Museum.

Ill.12: Krogvig, Anders: Fra Den Gamle Tegneskole 1818-1918 10.okt, s. 55.

Ill.13: Parmann, Øistein: Herman Major Schirmer og Tegneskolen, et stykke norsk arkitekturhistorie, Dreyer 1986, s. 56 (Fotografiet er utlånt av Sverre Glad på Kruke gård i Heidal, bildet stammer fra Glads bestefar, arkitekt Bredo H. Berntsen).

Ill.14: Foto fra Tegneskolens årsmelding 1903-04.

III.15: Foto: Byarkivet i Oslo.

III.16+17: Foto 2010/ Sprovin, Mathilde.